

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ГОРБАН ІРИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 005:061.5+65.0.12.8:33

**УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 21.04.02 – економічна безпека
суб'єктів господарської діяльності

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ
Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник

доктор економічних наук, професор
Мізюк Богдан Михайлович,
Львівська комерційна академія,
декан факультету менеджменту,
завідувач кафедри інформаційних систем у
менеджменті

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Засанський Володимир В'ячеславович,
Міністерство внутрішніх справ України,
заступник начальника науково-методичного центру
вищих навчальних закладів

кандидат економічних наук, доцент
Франчук Василь Іванович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри фінансово-економічної безпеки

Захист відбудеться «___» січня 2012 року о _____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.725.04 Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Кривоноса, 1, ауд. 207.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розісланий «___» грудня 2011 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

І.Г. Благун

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У нестабільних умовах функціонування вітчизняних підприємств, викликаних посиленням глобалізаційного процесу та фуркаціями в економічному середовищі, виникають загрози їх економічній безпеці (ЕБ). Це спонукає суб'єкти господарювання приділяти значну увагу моніторингу навколишнього середовища, у тому числі кон'юнктурі ринків, позиції конкурентів, споживчим настроям тощо. Відтак, доцільно формувати стратегію розвитку підприємств з урахуванням відповідного рівня їх економічної безпеки. При цьому ефективність діяльності підприємства за нестабільних умов посттрансформаційного етапу значною мірою визначається надійністю системи захисту від внутрішніх і зовнішніх ризиків, загроз та небезпек. Особливо це характерно для підприємств торгівлі.

Це обумовлює необхідність теоретичного обґрунтування та розробки практичних рекомендацій щодо формування системи управління економічною безпекою торговельних підприємств (ТП).

Проблемним питанням стану економічної безпеки на різних рівнях ієрархії управління економікою присвячені дослідження таких закордонних і вітчизняних учених: В.Абрамова, В.Андрійчука, Г.Аніловської, Г.Андрощука, В.Апопія, О.Ареф'єва, О.Барановського, Г.Башнянина, І.Бінька, К.Боуві, Л.Бравермана, Т.Васильціва, С.Васильчак, О.Власюка, Я.Гончарука, В.Горбуліна, Г.Джоунза, В.Засанського, Г.Козаченка, І.Коломійця, П.Крайнева, В.Крутова, А.Кульмана, М.Куркіна, Л.Лігоненка, А.Мазаракі, В.Марцина, Б.Мізюка, Г.Міллера, В.Мунтіяна, О.Новікової, В.Оліфера, Н.Отоші, Є.Палиги, Г.Пастернак-Таранушенка, С.Пирожкова, В.Пономарьова, В.Прауде, Д.Прейгера, П.Пригунова, І.Ревак, В. Рудницького, Ш.Ріста, А.Садекова, В.Сідака, С.Сливки, А.Сухорукова, Р.Тринька, Н.Ушакової, Е.Хелферта, Ф.Хміля, М.Флейчук, В.Франчука, А.Фрідмана, Г.Шеклі, В.Ярочкіна та інших.

Водночас, ще не отримали належного висвітлення питання забезпечення економічної безпеки, зокрема, що стосується її оцінки і прогнозування за умов використання комп'ютерних технологій, здатних відстежувати і координувати стан ТП за рівнем економічної безпеки. При цьому суттєвого вдосконалення потребує управлінська компонента системи економічної безпеки. Інноваційних підходів вимагає і методичний інструментарій реалізації економічного механізму функціонування торговельних підприємств за критерієм інтегральної оцінки економічної безпеки.

Теоретична та практична значущість вирішення окреслених проблем, їх недостатня наукова і прикладна розробка зумовлюють актуальність обраної теми, визначають мету, завдання і напрями дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в рамках загальної тематики наукових досліджень кафедри економічної безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ, зокрема, є складовою науково-дослідних тем: «Безпека і економіка: стан, проблеми і перспективи (номер державної реєстрації

01060003638), «Економічна безпека України: стан, проблеми та шляхи вирішення (номер державної реєстрації 0109U007852), «Фіскально-бюджетні механізми забезпечення фінансової безпеки держави» (номер державної реєстрації 0109U007856).

Особистий внесок полягає у формуванні теоретико-методичного інструментарію оцінювання рівня економічної безпеки торговельних підприємств та визначення напрямів управління ним у складі автоматизованої системи.

Мета та задачі дослідження. Метою дослідження є розробка теоретико-методичних засад та підходів щодо формування системи управління економічною безпекою торговельного підприємства шляхом проектування і моделювання її компонент на принципах оптимізації.

Для досягнення мети у роботі сформульовано та вирішено такі задачі:

- окреслити тенденції та визначити особливості розвитку господарської діяльності підприємств роздрібною торгівлі у контексті зміцнення економічної безпеки;
- обґрунтувати рекомендації щодо вдосконалення методики розрахунку показників економічної безпеки ТП з позиції динамічного підходу;
- сформувати множину економічних показників (ключових індикаторів), які утворюють основу інформаційного забезпечення системи управління економічною безпекою ТП в умовах застосування автоматизованих інформаційних систем (АІС);
- розробити методичний інструментарій оцінки рівня економічної безпеки на мікрорівні та обґрунтувати прикладні рекомендації щодо її здійснення;
- визначити методичні засади щодо моделювання рівня економічної безпеки ТП;
- окреслити основні вимоги та положення щодо проектування комп'ютерно-орієнтовної системи управління економічною безпекою ТП;
- обґрунтувати інструменти удосконалення оцінки і прогнозування рівня економічної безпеки торговельного підприємства через засоби системного управління.

Об'єктом дослідження є процеси побудови, застосування і розвитку системи управління економічною безпекою торговельного підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні, науково-методичні та прикладні засади формування системи управління економічною безпекою торговельного підприємства на основі механізму її ефективного функціонування.

Методи дослідження. Для обґрунтування теоретичних положень (категорії «економічна безпека», особливостей економічної динаміки господарської діяльності торговельного підприємства, класифікації факторів, що впливають на динаміку його діяльності підприємства) та практичних рекомендацій щодо напрямів створення інформаційної системи управління економічною безпекою ТП було використано методи логічного та історичного підходів, абстракції, аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення – підрозділи 1.1, 1.2. Прикладні дослідження проводилися із застосуванням

економіко-статистичних методів акумулювання та обробки інформації: вибіркового спостереження, групувань (під час формування вибіркової сукупності досліджуваних об'єктів) – підрозділи 1.3, 2.1; методу багатовимірного статистичного (кластерного) аналізу (для формування однорідних груп торговельних підприємств) – підрозділ 1.2; методів системного і комплексного аналізу (для оцінки стану, тенденцій і проблем розвитку торговельних підприємств, формування принципів дослідження економічної безпеки ТП) – підрозділи 2.2, 2.3; економіко-математичних методів (для оцінки рівня економічної безпеки ТП, а також його прогнозування) – підрозділ 3.3; графічного методу (для наочного відображення результатів теоретичних і прикладних досліджень) – підрозділи 3.1, 3.3.

Інформаційною базою дослідження стали: офіційна інформація Державного Комітету статистики України, дані статистичної, фінансової звітності та управлінського обліку торговельних підприємств, дані мережі Internet.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в поглибленні теоретичних положень, розробці методичних та прикладних рекомендацій щодо моделювання та формування системи управління економічною безпекою торговельного підприємства. Основні положення дисертації, які визначають її наукову новизну, такі:

вперше:

- сформовано систему управління економічною безпекою торговельного підприємства з огляду на запропоновані підходи, що ґрунтуються на формалізації цілей та критеріїв економічної безпеки, економіко-математичних методів та моделей, використання яких дає можливість оцінювати рівень безпеки на основі встановлених індикаторів оперативного, тактичного і стратегічного характеру;

удосконалено:

- процес управління економічною безпекою торговельного підприємства, що дає змогу узгодити інтереси його учасників у внутрішньому середовищі та посилити вплив торговельного підприємства на суб'єкти безпосереднього середовища;

- понятійний апарат сутності поняття «економічна безпека» ТП через його уточнення та визначення як сукупності взаємопов'язаних управлінських технологій, з метою оптимізації усіх процесів торговельної діяльності для забезпечення стабільного функціонування підприємства за умови максимально ефективного використання власних ресурсів та потенціалу; доведено необхідність імплементації системного підходу в діючу практику управління торговельними підприємствами та визначено склад компонент спеціалізованої інформаційної системи управління економічною безпекою ТП;

- інформаційно-методичні положення розробки, оцінювання і планування рівня економічної безпеки торговельного підприємства на основі сценарію побудови траєкторії його розвитку з урахуванням розмірності факторів впливу та збурювання у конкретному просторово-часовому вимірі;

дістали подальший розвиток:

- методичний інструментарій управління економічною безпекою торговельного підприємства, а саме перелік засобів і послідовність розрахунку інтегральної оцінки економічної безпеки у складі АІС ТП з виокремленням етапів оцінки ризиків, загроз та небезпек і формулювання управлінських рішень, спрямованих на підтримку відповідного рівня безпеки підприємства;
- сценарне планування рівня економічної безпеки торговельного підприємства засобами АВС-аналізу та інфологічного аналізу дослідження господарської діяльності ТП.

Практичне значення одержаних результатів полягає у науковому обґрунтуванні та розробці методичних підходів і прикладних рекомендацій щодо оцінки, планування і забезпечення прийнятного рівня показників економічної безпеки функціонування підприємств торгівлі. Найбільше практичне значення мають такі розробки: методика оцінки рівня економічної безпеки функціонування ТП; методика встановлення нормативного рівня показників економічної безпеки ТП; використання сценарної технології планування рівня економічної безпеки ТП; обґрунтування рекомендацій щодо стратегічного планування господарської діяльності ТП через системну інтегральну оцінку і прогнозування рівня економічної безпеки.

Результати дослідження набули практичного втілення в аналітичній діяльності Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень (довідка № 1/34-34 від 13.09.2011 р.); торговельних підприємств Львівської області: ТП «ВАМ-СІЛЬПО» ТзОВ «Фоззі-Фуд» (довідка № 48 від 12.09.2011 р.); ТП «ЛЕОКС м. Городок» (довідка № 113/2011 від 12.09.2011 р.); у роботі проектного інституту «Укоопінком» (довідка № 127/11/3 від 20.09.2011 р.). Матеріали дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес ЛьвДУВС під час викладання дисциплін «Економічна безпека підприємства», «Економічний ризик та методи його вимірювання», «Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи безпеки підприємства» (довідка № 67 від 20.10.2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним дослідженням, у якому викладено нові авторські науково-методичні положення та практичні розробки щодо формування системи управління економічною безпекою торговельного підприємства. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення та ідеї, які є результатом власних наукових досліджень.

Апробація результатів дисертаційної роботи. Основні результати дисертації доповідалися та були предметом обговорення на: науковій конференції професорсько-викладацького складу Львівського державного університету внутрішніх справ (ЛьвДУВС) МВС України «Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення» (м. Львів, 2007); засіданні круглого столу «Економічна безпека підприємства в контексті заходів детінізації економіки» (м. Львів, 2008); міжвузівській науково-практичній конференції студентів та аспірантів «Соціально-економічні наслідки та

стратегія реформування економіки України» (м. Львів, 2008); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економічна безпека України в умовах загострення світових фінансових стосунків» (м. Львів, 2009); засіданні круглого столу «Вплив Євро-2012 на активізацію транскордонного співробітництва та розвиток підприємництва» (м. Львів, 2009); IV звітній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу ЛьвДУВС «Актуальні проблеми економічної безпеки в контексті ринкової трансформації економіки України» (м. Львів, 2010); міжнародному науково-практичному семінарі «Інструментальна база системи контролінгу в діагностиці економічної безпеки підприємства» (м. Львів, 2011); засіданні круглого столу «Потенціал конкурентоспроможності західних регіонів України та проблеми його реалізації у посткризовий період» (м. Львів, 2011); Міжвузівській науково-практичній конференції «Реструктуризація доходів державного бюджету в системі антикризового управління фінансовою системою» (м. Львів, 2011); міжкафедральному науковому семінарі «Бюджетна політика України в умовах формування нового бюджетно-податкового законодавства» (м. Львів, 2011).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і рекомендації опубліковано у 10 наукових працях загальним обсягом 13,75 д.а., у тому числі – у монографії в співавторстві та 7 статтях у наукових фахових виданнях, 2 – в інших виданнях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація, загальний обсяг якої становить 242 сторінки, у тому числі 170 сторінок основного тексту, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (319 найменувань на 30 сторінках) та 7 додатків обсягом 42 сторінки. Робота ілюстрована 35 рисунками та містить 22 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, наведено основні положення наукової новизни, теоретичне і прикладне значення одержаних результатів.

У першому розділі «**Теоретико-методичні аспекти економічної безпеки торговельного підприємства**» досліджено сучасні тенденції розвитку торгівлі України, визначено інноваційні пріоритети розвитку вітчизняних торговельних підприємств у контексті світових тенденцій, проведено аналіз ефективності функціонування підприємств роздрібною торгівлі, як суб'єктів економічної безпеки, здійснено уточнення категорійного апарату економічної безпеки торговельного підприємства, проведено аналіз і класифікацію небезпек, загроз та ризиків, що впливають на рівень економічної безпеки ТП.

У ході дослідження проаналізовано інтегральні показники розвитку підприємств роздрібною торгівлі України – динаміка товарообороту та фінансових результатів, що дозволяє ідентифікувати тип розвитку, притаманний підприємствам роздрібною торгівлі, як екстенсивний та недостатньо рентабельний. Обсяг виручки від продажу товарів (робіт, послуг) упродовж 2005–2010 рр. зріс

у 3,2 рази, що свідчить про бурхливий екстенсивний розвиток, але ці результати не підкріплені відповідним зростанням якісних показників розвитку.

Проведений аналіз тенденцій розвитку ТП у таких сферах, як формування основних засобів та нематеріальних активів; інвестиційні процеси; диверсифікаційна діяльність; фінансова діяльності – дозволив ідентифікувати пріоритети розвитку підприємств роздрібної торгівлі. Встановлено, що розвиток вітчизняних ТП на сучасному етапі характеризується як позитивними трансформаціями (зокрема нарощенням обсягів активів та капітальних ресурсів; переважним подоланням проблеми збитковості; стійким зростанням темпів розвитку сфери роздрібної торгівлі, її вагомим внеском у формування доданої вартості та бюджетних надходжень на макрорівні), так і наявністю низки негативних явищ та проблем (деформованої структури капітальних активів; низької забезпеченості власними оборотними коштами, резервним капіталом; різким нарощенням нематеріальних активів та збільшенням обсягу кредитних операцій; скорочення торговельної мережі, особливо у сільській місцевості та невеликих містах; структурні деформації в розміщенні торгових об'єктів і фактичне знищення державних та комунальних ТП).

Зважаючи на відсутність державної комплексної стратегії розвитку торговельної сфери, суттєво зменшуються можливості реалізації соціально-орієнтованої політики. Подолання недоліків, подальший прогресивний розвиток ТП в Україні передбачає не лише вдосконалення регуляторної політики, але й забезпечення системного та прогнозованого інформаційно-управлінського базису на засадах організації і гарантування високого рівня економічної безпеки. При цьому економічна безпека ТП виступає як багатовекторна система з власним інструментарієм, призначеним для реалізації двох основних функцій – ефективності та безпечності розвитку, – що породжує нову якість ТП, яка забезпечується цілісністю функціональних процесів та, за критерієм рівня економічної безпеки, їх оптимізацією.

Доведено, що саме економічна безпека є ключовим елементом сучасної системи управління ТП, яка реалізується через комплекс видових процесів: планування, організації, мотивації, контролю, обґрунтування, прийняття рішення. При цьому доведено, що видові функції безпеки реалізуються в усіх без винятку функціях ТП і забезпечують оптимізацію економічних інтересів, цілісність процесів та їх стійкий розвиток.

У роботі вказується, що економічна безпека ТП передбачає підготовку та реалізацію комплексу заходів, спрямованих на розробку цілеорієнтованої управлінської системи, яка дає можливість функціонувати підприємству та забезпечити максимальне ефективне використання власних ресурсів і потенціалу.

Конвергенція понять «безпека» та «розвиток» дозволила визначити сутнісні характеристики поняття «економічна безпека» та запропонувати його уточнене визначення як сукупності обґрунтованих, пов'язаних між собою управлінських технологій, що оптимізують всі процеси торговельної діяльності та забезпечують поточне функціонування підприємства з максимальним використанням власних ресурсів і потенціалу.

На основі критичного аналізу існуючих підходів до управління ЕБ встановлено, що система управління ЕБ ТП повинна вирішувати п'ять головних завдань: (1) формувати механізм протидії та локалізації негативних чинників і загроз як внутрішнього, так і зовнішнього походження; (2) забезпечувати стабільність ефективного функціонування; (3) досягати оптимуму при формуванні товарного забезпечення, його розподілі і реалізації; (4) формувати сценарій безкризового розвитку підприємства в стратегічній перспективі; (5) забезпечувати багатоаспектний, цілісний і усебічний опис сценаріїв розвитку засобами системних інформаційних технологій. Для суб'єктів господарювання сфери торгівлі найбільш важливими елементами розвитку визнані: «ресурси» (матеріальні, в тому числі товарні, фінансові, трудові); «процеси» (торговельно-технологічні – замовлення-закупівлі, транспортні, логістичні, зберігання та передпродажної підготовки, виробничі, інформаційного обслуговування клієнтів (покупців), управлінські); «технології» (формати торговельної діяльності, торговельні послуги, торговельні технології).

У роботі сформульовано підходи до оцінки економічної безпеки торговельного підприємства і обґрунтовано, що на загальну характеристику його діяльності впливають як параметри зовнішнього, так і внутрішнього середовища, які перетворюються у визначений (кількісно вимірювальний) результат функціонування. При цьому управління його функціонуванням здійснюється на основі сценарію формування траєкторії його розвитку із обґрунтуванням розмірності факторів впливу і збурювань у конкретному просторово-часовому вимірі. Обґрунтовані сутнісні характеристики чинників впливу на формування ЕБ ТП дозволяють розширити категорійний апарат, який властивий цьому поняттю, і встановити, що найбільший вплив на його формування здійснює держава, яка засобами безпосереднього та опосередкованого втручання регулює їх розвиток.

Аналіз підходів до трактування змісту поняття ЕБ ТП дав підстави для формулювання авторського трактування її управлінської компоненти, як комплексу заходів, що сприяють підвищенню захищеності діяльності від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатності своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосовуватися до існуючих умов, які не відображаються негативно на результатах його господарської діяльності.

Зважаючи на всеохопність категорії «економічна безпека підприємства», її базовими функціональними складовими визначено фінансову, інтелектуально-кадрову, техніко-технологічну, політико-правову, інформаційну, екологічну і силову. Виокремлення структурної побудови економічної безпеки, вивчення впливу внутрішніх і зовнішніх чинників і встановлення індикаторів за кожним з напрямів дають можливість не лише використовувати системний підхід до управління економічною безпекою, але й враховувати можливість та доцільність його застосування для конкретного підприємства. Запропоновано підходи до оцінки економічної безпеки ТП на основі виокремлення взаємозалежних факторів, які за природою походження поділено на ендегенні та екзогенні.

З уваги на проведені дослідження, дисертантом сформульовано власне визначення поняття економічної безпеки торговельного підприємства як стану захищеності від усіх внутрішніх і зовнішніх загроз з метою найбільш ефективного використання наявних ресурсів та потенціалу для досягнення поставлених цілей. Причому, системний підхід до управління економічною безпекою спрямований на вироблення заходів запобігання усім можливим ризикам, загрозам та небезпекам. Відзначено, що на сучасному етапі недостатньо методичних розробок, пов'язаних із формуванням оцінки рівня ЕБ ТП, а існуючі підходи не повною мірою висвітлюють процедуру вибору інтегральних показників (індикаторів) і порядок формування нормованої комплексної оцінки рівня ЕБ ТП. Отже, виникає необхідність проектування не лише системи управління ЕБ ТП, а й розробки методичної платформи її оцінки. При цьому логічна завершеність управління ТП загалом може бути досягнута лише за наявності розробки комп'ютерно-орієнтованої системи управління економічною безпекою на основі створення і застосування відповідного методичного і технологічного інструментарію.

У другому розділі **«Методичні основи системного управління економічною безпекою торговельного підприємства»** досліджено науково-теоретичні аспекти формування функціональних складових системи управління економічною безпекою ТП, розроблення моделі процесного управління нею на основі інфологічного аналізу торговельних бізнес-процесів і формування механізму управління ЕБ ТП.

Доведено, що при формуванні системи ЕБ ТП необхідно дотримуватись концептуальних вимог, що торкаються двох рівнів: (1) окремої функціональної компоненти – процесу; (2) діяльності підприємства в цілому. При цьому основною метою її функціонування визначено мінімізацію вірогідних втрат (збитків), або упущеної вигоди, а також сприяння розвитку за рахунок забезпечення цілісності функціонування ТП у стратегічній перспективі. Завдання системного управління економічною безпекою ТП зведені до трьох базових положень: ідентифікації, попередження та ліквідації загроз; протидії факторам і умовам, що можуть перешкоджати реалізації власних економічних інтересів; протидії чинникам, що перешкоджають ефективному функціонуванню відповідних бізнес-процесів.

З цих позицій обґрунтовано положення про критеріальність понять «економічна безпека» і «стан підприємства», які визначаються станом, що гарантує стабільне функціонування і розвиток при виникненні різноманітних загроз зовнішнього і внутрішнього походження. При цьому велика кількість факторів впливу на рівень економічної безпеки і структурна складність ТП, як об'єкта управління, вимагає застосування кібернетичного підходу до опису параметрів «входу», «стану», «виходу» системи і її взаємозв'язків у внутрішньому і зовнішньому середовищі. Визначено, що проектування системи управління економічною безпекою ТП передбачає реалізацію двох напрямів: 1) планування множини безпечних станів (підприємства, процесів), їх економічної оцінки і планового встановлення параметрів нормалізованого

«безпечного» стану; 2) синтезу управлінських дій, здатних перевести систему (процес) до заданого стану. Їх здійснення дозволяє повернення системи до еталонного (визначеного плановими завданнями) стану.

Проведений науковий пошук дозволив сформулювати послідовність дій корекції стану ТП за критерієм економічної безпеки, яка складається з шести етапів: (1) виділення множини факторів збурень; (2) оцінки впливу кожного фактору; (3) визначення особливостей впливу динаміки фактору на рівень економічної безпеки; (4) ранжування факторів за ступенем їх впливу на стан підприємства (процесу); (5) встановлення порогового значення показника; (6) розрахунок рівня економічної безпеки і його порівняння з пороговим. При цьому структурний аналіз функціональних процесів ТП запропоновано здійснювати за допомогою інформаційно-логічних моделей, в яких процедури і дії розглядаються у співвідношенні затрат та результатів діяльності. З вищенаведених позицій сформульовано концептуальний підхід до формування системи управління економічною безпекою (СУЕБ ТП), наведений на рис. 1.

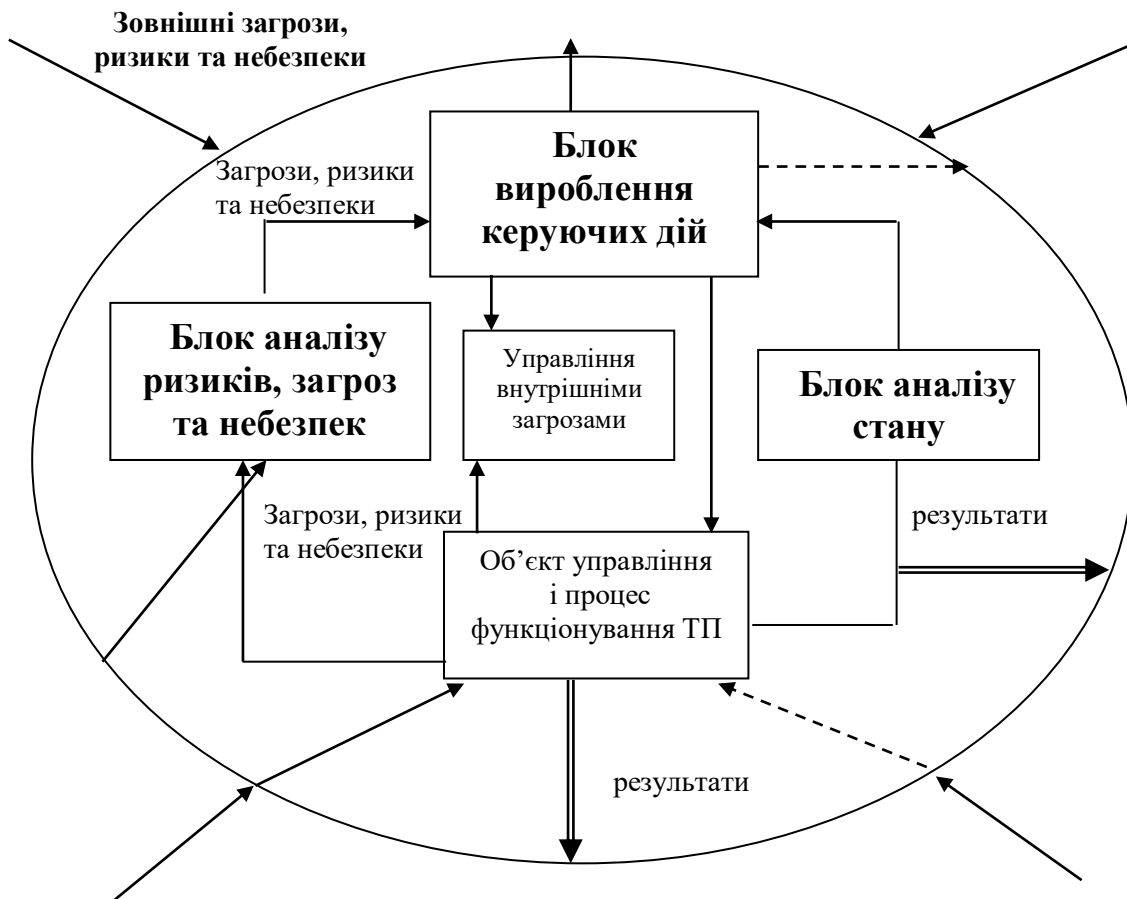

Рис. 1. Система управління економічною безпекою ТП

Оцінку рівня економічної безпеки запропоновано здійснювати на основі акумульованого підприємством грошового потоку, вимірювання впливу внутрішніх і зовнішніх збурюючих факторів і заданих порогових параметрів траєкторії розвитку (або цільових орієнтирів).

Доведено, що базовою умовою забезпечення стійкого розвитку ТП є наявність ефективного механізму управління його безпекою, структура якого подана на рис. 2.

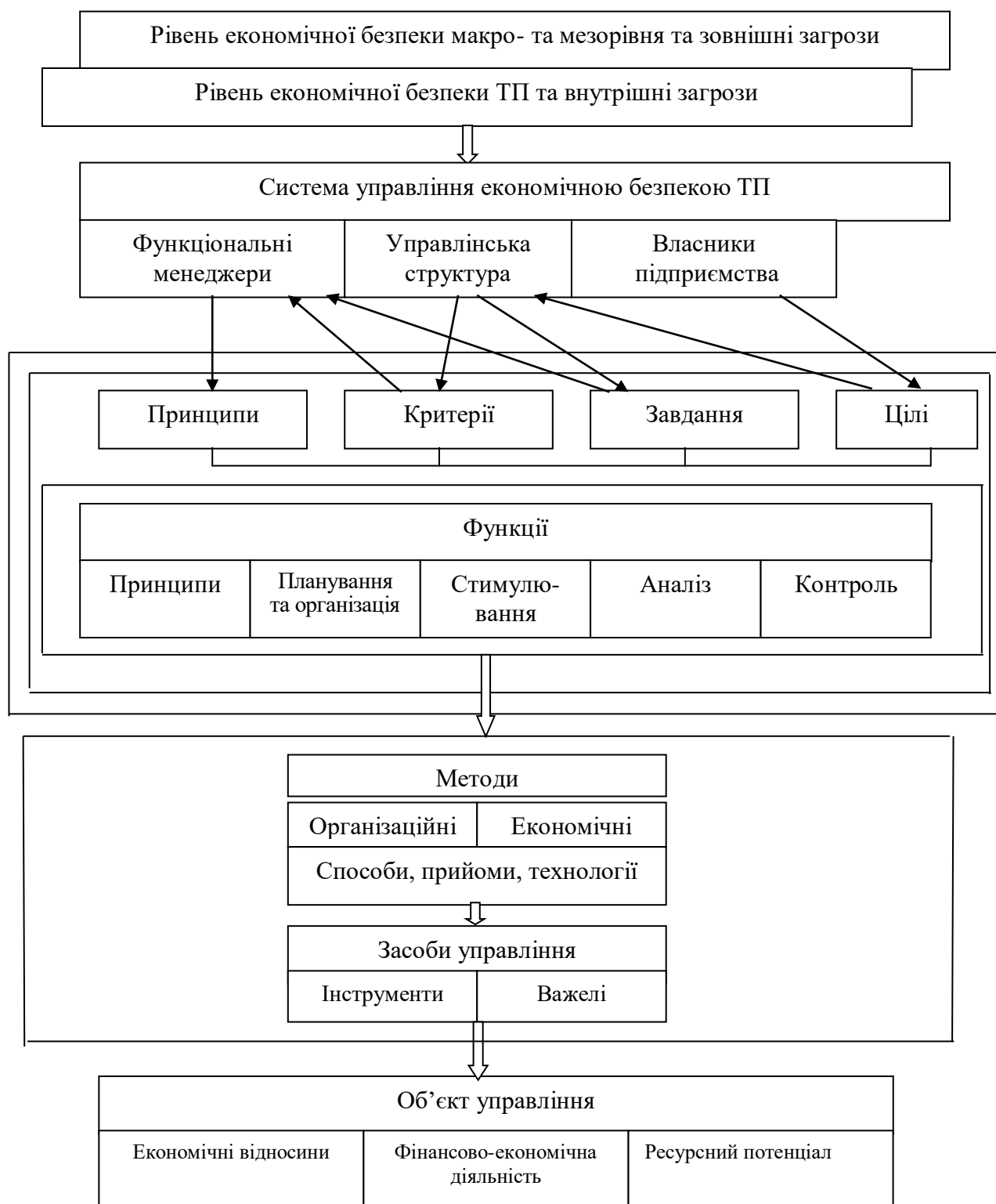

Рис. 2. Механізм управління економічною безпекою ТП

Для комплексного аналізу та розробки механізмів управління економічною безпекою суб'єктів господарювання доцільно використовувати

системний підхід, в основу якого покладено формалізацію процесу ЕБ ТП. У формалізованому виді систему економічної безпеки торговельного підприємства можна представити у виді векторного кортежу:

$$S = M\Xi = \{T, X, MС, \Omega, Y, MB, BB, P\Phi\}, \quad (1)$$

де S – система ЕБ ТП; $M\Xi$ – множина елементів системи; X – множина допустимих вхідних впливів, $X = \{X: T \rightarrow W\}$; W – множина можливих збитків системи ТП; $MС$ – множина станів або внутрішніх характеристик ЕБ ТП; Ω – множина точкових значень вхідних впливів; Y – множина точкових значень вихідних сигналів; MB – множина вихідних величин, $MB = \{y: T \rightarrow Y\}$; BB – вихідне відображення, $BB: T \times MС \rightarrow Y$; $P\Phi$ – перехідна функція стану, $P\Phi: T \times MС \times X \rightarrow MС$.

Співвідношення 1 дозволяє загальносистемні цілі гарантування ЕБ ТП пов'язати в матрицю, у якій формуються спеціалізовані комплекси функціональних задач, кожна з яких має власну множину забезпечувальних блоків (ресурсний, технічний, технологічний, методичний, інформаційний, кадровий, фінансовий тощо).

До структури механізму управління ЕБ ТП, серед інших, повинні входити управління цілями підприємства, діагностика стану господарської діяльності, методи оцінки і прогнозування фінансової компоненти ЕБ, що здатні достатньо комплексно сформулювати рішення щодо рівня ЕБ ТП в цілому і окреслити напрями ефективного розвитку ТП з урахуванням внутрішніх та зовнішніх викликів.

У третьому розділі «**Моделювання показників та індикаторів економічної безпеки в системі управління торговельного підприємства**» визначено систему показників (індикаторів), розроблено алгоритм оцінки рівня ЕБ ТП, а також відображено результати інтегральної оцінки рівня економічної безпеки окремих ТП з використанням інструментарію комп'ютерно-орієнтованої керуючої системи, сформовано напрями удосконалення системи управління економічною безпекою на базі застосування сучасних інформаційних технологій.

Інформаційне забезпечення СУЕБ ТП включає інформаційні одиниці чотирьох компонент: 1) фінансової діяльності; 2) відносин з клієнтами (покупцями); 3) організації внутрішніх бізнес-процесів; 4) перспектив зростання в плановому періоді. Такий підхід до організації інформаційного забезпечення дозволив сформулювати сценарну технологію управління ЕБ, в якій корекція параметрів роботи ТП відбувається у вигляді накладання планової траєкторії розвитку на фактичну у кожний момент часу у відповідній послідовності: 1) визначення можливих обсягів залучених засобів на конкретний момент часу; 2) прогнозування інтенсивності обсягів реалізації (товарообороту) у визначений момент часу; 3) планування інтенсивності надходження товарних ресурсів у конкретному часовому лагу; 4) визначення потенційно-можливого обсягу роздрібної та оптової реалізації.

Для кожного моменту часу (t) в СУЕБ ТП розв'язується п'ятизадачний комплекс: 1) визначається кредитний потенціал ТП на основі план-прогнозу дохідності його діяльності; 2) оцінюється стан товарних запасів;

3) розраховуються «точки» замовлення кожної товарної позиції; 4) визначаються обсяги надходження за кожною товарною позицією і консолідовано у межах підприємства в цілому; 5) розраховується оптимальна структура товарного балансу і його порогові показники економічної безпеки. Визначаючи для кожного проміжку часу (t) інтегральний критерій економічної безпеки, згодом, рухаючись у зворотному напрямку, управлінський апарат ТП формує «безпечну» стратегію власного розвитку на визначений проміжок часу. Технологічно це здійснюється в п'ять етапів: (1) ідентифікація факторів впливу та їх параметризація; (2) розробка превентивних заходів або застосування попередньо апробованих; (3) нейтралізація впливу факторів (при мінімізації витрат); (4) відновлення діяльності ТП в цілому (або окремого процесу); (5) аналіз ситуації і фіксація її параметричних характеристик у базі прикладних методів.

Розглядаючи ЕБ ТП як здатність до ефективного функціонування протягом тривалого часу, автором проведено діагностику у тривимірному часовому просторі: оперативному, тактичному і стратегічному і для кожного з них розроблено систему показників рівня ЕБ ТП з виділенням узагальнених показників комерційної і товарної компонент. Значення окремих складників ЕБ ТП визначається як середньозважений ступінь відповідності фактичних показників їх пороговим (рекомендованим) значенням.

Виходячи з результатів проведеного дослідження управлінської компоненти ТП пропонується методика розрахунку рівня ЕБ ТП з використанням комп'ютерно-орієнтованої системи управління СУЕБ ТП.

Визначення рівня економічної безпеки здійснюється в шість етапів: (1) формування цільових орієнтирів господарської діяльності на конкретний момент часу; (2) аналіз каналів взаємозв'язків ТП із зовнішнім середовищем та ідентифікація чинників впливу (збурюючих дій) на функціонування ТП; (3) побудова інформаційно-логістичної моделі функціонування ТП; (4) визначення планових координат діяльності; (5) визначення принципу розподілу параметрів впливу; (6) розрахунок ймовірності досягнення цілі.

Кількісні характеристики діяльності ТП ідентифікуються, контролюються і аналізуються в СУЕБ залежно від результатів моніторингу відхилень, що виникають під дією різноманітних впливів.

З метою апробації запропонованої методики розрахунок рівня економічної безпеки проведено для двох груп підприємств роздрібною торгівлі: середніх мінімаркетів і магазинів з універсальним асортиментом з товарооборотом до 500 тис. грн. у квартал (І група ТП) – ТП «ЛЕОКС»; великих – з товарооборотом 1,5 млн грн. у квартал (ІІ група ТП) – ТП «Рукавичка». У результаті проведених розрахунків встановлено, що середні ТП характеризуються значно нижчим рівнем економічної безпеки (на 15–20%), порівняно з великоформатними ТП (табл. 1).

Інтегральна оцінка економічної безпеки підтверджує, що діяльність ТП першої групи є більш ефективною, ніж підприємств середнього формату. Водночас, відхилення фактичних значень від порогових і середньогалузевих свідчить про наявність значних внутрішніх резервів підвищення ступеня

економічної безпеки обох досліджуваних груп підприємств. Ці висновки підтверджуються графічною інтерпретацією зовнішніх і внутрішніх характеристик розвитку ТП першої групи на прикладі ТП «Вам-Сільпо» (рис. 3).

Таблиця 1

Вхідні параметри формування інтегрального показника економічної безпеки розвитку ТП у 2010 році

Частковий блок оцінки	Ключові показники	Фактичні значення		Порогові значення	Середньогалузеві показники
		ТП 1 групи	ТП 2 групи		
Фінансова компонента					
Платоспроможність	Коефіцієнт ліквідності	0	0,41	0,70	0,03
	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,61	0,35	0,70	0,49
	Коефіцієнт інкасо-ліквідності	0,75	0,61	1,00	0,51
	Коефіцієнт ліквідності обороту	5,75	4,70	1,00	3,23
Фінансова стабільність	Структура фінансових ресурсів	0,09	0,60	0,70	3,07
	Забезпечення активів джерелами фінансування	0,42	0,78	0,50	0,24
	Структура активів	0,89	0,93	0,10	0,36
Здатність до самофінансування	Рентабельність активів	0,02	0,04	0,17	0,02
	Ефективність використання активів	0,45	0,29	0,85	0,33
	Рівень економічного потенціалу	0,05	0,16	0,15	0,04
Фінансово-економічна компонента					
Ефективність фінансової діяльності	Коефіцієнт резерву довгострокових можливостей	0,91	0,61	0,97	0,50
	Рентабельність власного капіталу	0,04	0,05	0,06	0,09
	Економічна рентабельність	0,10	0,10	0,11	0,18
	Ефект фінансового важеля	0,03	0,03	0	0,06
	Ресурсовіддача: коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів	0,25	0,37	0,22	0,31
Ефективність операційної діяльності	Фондовіддача	1,05	1,07	0,95	0,89
	Рентабельність товарообороту	0,27	0,23	0,30	0,21
	Оборотність оборотних активів	0,89	1,21	1,10	0,78
	Продуктивність праці	1,85	1,39	2,95	2,01

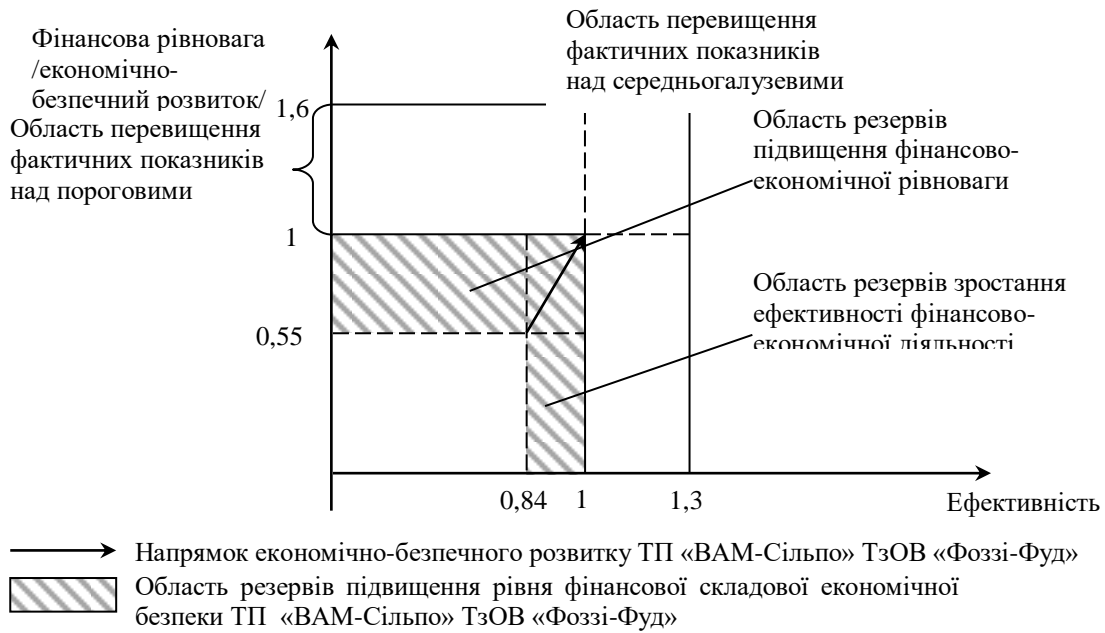

Рис. 3. Параметризація результатів комплексної діагностики ТП «ВАМ-Сільпо», 2010 р.

Як видно з рисунку, індекси фінансової рівноваги досліджуваного підприємства знаходяться на рівні нижче порогових значень, що вказує на недовикористання резервів економічного зростання підприємства. Встановлено, що при досягненні оптимального значення вектора фінансово-економічної безпеки (1,0) фінансові показники відповідатимуть пороговим значенням. Останнє вказує на доцільність комплексної діагностики економічної безпеки на етапі вибору фінансової стратегії. Його пропонується здійснювати на основі сценарного підходу у послідовності, відображеній на рис. 4.

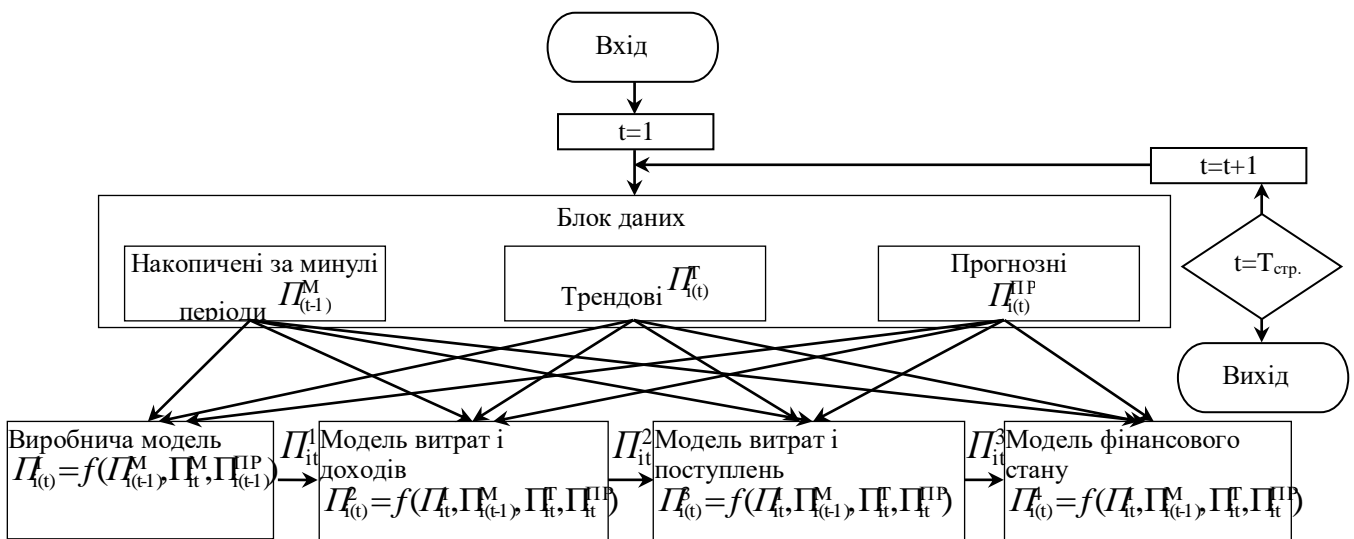

Рис. 4. Послідовність моделювання сценаріїв безпечного розвитку ТП

Побудова прогнозних моделей передбачає три блоки: 1) накопичення даних попередніх періодів ($\Gamma_{(t-1)}^M$); 2) розрахунок трендових показників, які враховують динаміку параметрів моделі ($\Gamma_{(t)}^F$); 3) розрахунок прогнозних показників ($\Gamma_{(t)}^{PP}$). Отримані результати свідчать, що максимального рівня безпеки не досягають підприємства обох груп (0,82 – 0,85). Нижня і верхня межі оцінки ймовірностей досягнення певного рівня економічної безпеки першої групи ТП – на момент дослідження знаходяться в інтервалі ($R_n = 0,82$ і $P_6 = 0,85$), а другої – в інтервалі: $P_n = 0,62$ і $P_6 = 0,70$. Як свідчать результати дослідження, впродовж року спостерігаються суттєві коливання рівня економічної безпеки і ймовірності досягнення запланованого стану під дією стохастичних факторів впливу мезо- і мікрорівнів зовнішнього середовища груп ТП, причому діяльність ТП другої групи оцінюється як «недостатня».

З врахуванням викладеного, у дисертаційній роботі обґрунтовано необхідність створення і впровадження комп'ютерно-орієнтованої системи управління економічною безпекою ТП. Доведено, що СУЕБ дасть можливість керівництву ТП вчасно і ефективно ідентифікувати загрози, ризики і небезпеки, що дозволить не лише уникнути негативних наслідків збурювань, а й запобігати його руйнуванню.

ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота присвячена вирішенню актуальної проблеми науково-теоретичного обґрунтування і розроблення прикладних методичних підходів до проектування управління системою економічної безпеки ТП.

1. У роботі, на основі аналізу існуючих наукових підходів та взаємозв'язку між складовими безпеки, визначено сутність економічної безпеки ТП як стану захищеності суб'єкта господарської діяльності від внутрішніх та зовнішніх загроз з метою найбільш ефективного використання наявних ресурсів та реалізації стратегічних цілей і завдань.

2. Метою ЕБ ТП у конкурентних умовах ринкової економіки є пригнічення флуктуацій, що можуть призвести до деструктивних змін, тобто протидія загрозам і викликам з боку зовнішнього і внутрішнього середовища, посилення сталості його функціонування і розвитку у довгостроковій перспективі. При цьому функціонування системи управління ЕБ ТП пов'язане з вирішенням завдань прогнозування і моніторингу рівня економічної безпеки.

3. Визначені сучасні тенденції та розкриті на їх основі протиріччя і фінансові проблеми, які перешкоджають економічно безпечному розвитку торговельного підприємства, доводять, що на вектор його фінансово-економічної безпеки впливають різні чинники, які динамічно змінюються. Тому необхідно періодично переглядати стратегічні пріоритети і цільові орієнтири економічного розвитку торговельного підприємства. Теоретично обґрунтовані передумови і необхідність формування системи управління ЕБ торговельного підприємства, здійснення якого проводиться за чотирма напрямками:

1) функціональним; 2) аналітичним; 3) інформаційним; 4) динамічним. Управління ЕБ при цьому розглядається як кібернетична система, в якій доцільно виокремити три найважливіші елементи: «вхід», «процес», «вихід». На «вході» моделюються можливі варіанти ідентифікації показників зареєстрованих відхилень, «процес» передбачає моделювання процедур порівняння декількох показників, а також констатацію наявності або відсутності відхилень щодо порогових значень, а на «виході» здійснюється моделювання оцінки і модифікація показників, а також передача результатної інформації для прийняття управлінських рішень.

4. У процесі діяльності важливо регламентувати і обґрунтувати процедуру оцінки рівня економічної безпеки за такими блоками: побудова схеми цілей; вибір системи індикативних показників; інтерпретація значень показника інтегрованої оцінки ЕБ ТП; параметризація і нормування фінансових показників.

Реалізацію методичних положень оцінки рівня економічної безпеки ТП доцільно здійснювати з використанням пакетів прикладного програмного забезпечення (Microsoft Excel, E-views, Statistica), які дозволяють проводити сценарні розрахунки і обґрунтовувати рекомендації щодо вибору альтернативних стратегій розвитку ТП за критерієм «рівень економічної безпеки».

5. Управління процесами розвитку ТП безпосередньо пов'язане з аналізом і оцінкою його економічної безпеки як здатності до досягнення запланованих результатів із заданими значеннями можливих відхилень унаслідок збурюючих факторів. Планування рівня економічної безпеки ТП повинно ґрунтуватися на визначенні ймовірності відхилень реальної фазової траєкторії його розвитку від заданої.

6. При класифікації збурюючих факторів необхідно виділити фактори макро- та мезорівня (галузеві і регіональні), а також внутрішні дестабілізуючі фактори мікрорівня. Розроблено класифікацію збурюючих факторів за характером дії на систему «торговельне підприємство».

7. Завдання системи економічної безпеки ТП зводиться до кількісного визначення можливості досягнення запланованих цільових орієнтирів. Кількісну оцінку економічної безпеки функціонування торговельного підприємства можна здійснювати з використанням інтегрального показника рівня економічної безпеки, розрахованого на основі використання даних про його вартість у планово-прогнозному періоді.

8. Розроблені методичні підходи до аналізу, оцінки і прогнозування економічної безпеки торговельних підприємств дозволяють обирати стратегію його розвитку відповідно до заходів із мінімізації ризиків (впливу збурюючих факторів) фінансово-господарської діяльності.

9. Практична апробація розроблених методів, з одного боку, підтвердила прийнятність методичного підходу до визначення рівня економічної безпеки торговельного підприємства, а з іншого – дозволила кількісно оцінити ступінь її

залежності від початкових показників збурюючих факторів господарської діяльності.

10. Результати дослідження дають підстави стверджувати, що можливість встановлення рівня економічної безпеки ТП у стратегічній перспективі доцільно здійснювати засобами спеціалізованого інструментарію управління економічною безпекою у складі СУЕБ. Це доведено на прикладі двох груп торговельних підприємств (середньо- і великоформатного). Проведене оцінювання стратегії, якої дотримується ТП за критерієм «рівень економічної безпеки», дає підстави стверджувати, що середні ТП характеризуються значно нижчим рівнем економічної безпеки (на 15–20%), що доводить ключову роль початкового (стартового) стану їх створення і формату діяльності.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Горбан І.М. Ефективний менеджмент торговельного підприємства / О.М. Ананьєв, О.І. Белей, І.М. Горбан: монографія. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 256 с. (особистий внесок здобувача: здійснено аналіз формування механізму ефективного управління ТП (розділ 3, С. 123–168).

У фахових виданнях

2. Горбан І.М. Моделі та алгоритми розв'язання задач контролінгу підприємства: менеджмент формування стратегій запозичених засобів / І.М. Горбан // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.7. – С. 262–267.

3. Горбан І.М. Теоретико-методична постановка завдань комп'ютерно-орієнтованого аудиту підприємства: основні положення, узагальнення і напрямки рішення / І.М. Горбан // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.8. – С. 282–287.

4. Горбан І.М. Інструментарій діагностики гнучкості стратегії розвитку підприємства в контексті забезпечення його економічної безпеки / І.М. Горбан // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.10. – С. 150–157

5. Горбан І.М. Методологічні основи та інформаційне забезпечення моніторингу нелегальної економічної діяльності / І.М. Горбан // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна: збірник наукових праць; головний редактор Р.І. Тринько. – Львів, 2009. – Випуск 2. – С. 202–209.

6. Горбан І.М. Формування механізму оцінки рівня економічної безпеки торговельного підприємства / І.М. Горбан // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна: збірник

наукових праць; головний редактор Р.І. Тринько. – Львів, 2010. – Випуск 1. – С. 380–390.

7. Горбан І.М. Оцінка і прогнозування економічної сталості торговельного підприємства у контексті його економічної безпеки / І.М. Горбан // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна: збірник наукових праць; головний редактор Р.І. Тринько. – Львів, 2010. – Випуск 2. – С. 271–283

8. Горбан І.М. Банкрутство як синтетичний показник рівня фінансової безпеки торговельного підприємства (ТП) / І.М. Горбан // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна: збірник наукових праць; головний редактор Р.І. Тринько. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – Випуск 1. – С. 229–234.

В інших виданнях

9. Горбан І.М. Резервування як інструмент забезпечення фінансової безпеки підприємства / І.М. Горбан, Н.С. Марушко // Реструктуризація доходів державного бюджету в системі антикризового управління фінансовою системою: збірник тез доповідей міжвузівської науково-практичної конференції (04 березня 2011 р.). – Львів: ЛьвДУВС. – С. 101–104; (особистий внесок здобувача – характеристика інструментів забезпечення фінансової безпеки).

10. Горбан І.М. Співвідношення понять «економічна безпека суб'єктів господарювання» та «економічне забезпечення національної безпеки» / І.М. Горбан, Г.Я. Аніловська // Бюджетна політика України в умовах формування нового бюджетно-податкового законодавства: збірник тез доповідей міжкафедрального наукового семінару (17 січня 2011 р.). – Львів: ЛьвДУВС. – С. 6–10; (особистий внесок здобувача – характеристика поняття «економічна безпека підприємства»).

АНОТАЦІЯ

Горбан І.М. Управління системою економічної безпеки торговельного підприємства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності. – Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2011.

Дисертація присвячена науково-теоретичним, методичним і прикладним аспектам управління системою економічної безпеки торговельного підприємства. У роботі узагальнено підходи до формування системи управління і оцінки рівня економічної безпеки ТП, розроблено методичний інструментарій оцінки інтегрованого рівня економічної безпеки, сформульовано концептуальні засади системного управління економічною безпекою і визначено його місце у механізмі взаємовпливів ТП і його внутрішнього та зовнішнього середовища, а також сформульовано принципи застосування процесно-операційного підходу до управління економічною безпекою підприємств, враховуючи системність і всеохоплюваність цієї

категорії. Проведено аналіз сучасного стану і тенденцій розвитку підприємств торговельної галузі України як суб'єктів економічної безпеки. Досліджено науково-теоретичні аспекти формування структурних компонент системи управління економічною безпекою ТП і розроблено концептуальну модель системного управління, в основу якої покладено планування і контроль (нормалізованої траєкторії розвитку) і визначено етапи її реалізації. Визначальним моментом у формуванні механізму забезпечення економічної безпеки ТП визначено цільові установки діяльності конкретного ТП і сценарії їх досягнення. Розроблено інформаційну базу показників та індикаторів економічної безпеки та їх граничних значень і методичне забезпечення оцінки і прогнозування рівня економічної безпеки в системі управління ТП, запропоновано алгоритм прогнозування інтегрального рівня економічної безпеки.

Ключові слова: торговельне підприємство, економічна безпека, система управління економічною безпекою, механізм гарантування економічної безпеки, оцінка рівня економічної безпеки.

АННОТАЦІЯ

Горбан І.М. Управление системой экономической безопасности торгового предприятия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 21.04.02 – экономическая безопасность субъектов хозяйственной деятельности. Львовский государственный университет внутренних дел. – Львов, 2011.

Диссертация посвящена научно-теоретическим, методологическим и практическим аспектам системного управления экономической безопасностью торгового предприятия. В работе определены подходы к формированию системы управления экономической безопасностью торгового предприятия, разработан методический инструментарий оценки уровня экономической безопасности, исследованы концептуальные основы системного управления экономической безопасностью торгового предприятия и определено ее место в механизме взаимоотношений предприятия с внешней и внутренней средой, а также сформулированы принципы процессно-ориентированного подхода к управлению экономической безопасностью торгового предприятия, учитывая системность данной категории. Проведена диагностика современного состояния и тенденций развития торговых предприятий как субъектов экономической безопасности. Исследованы научно-теоретические аспекты формирования структурных элементов системы управления экономической безопасностью и разработана модель управления на основе планирования и отслеживания «гармонизированной траектории» его развития в долгосрочной перспективе и определены этапы и задачи ее реализации. Отправной точкой формирования механизма обеспечения экономической безопасности определены целевые ориентиры деятельности конкретного торгового предприятия (развитие, максимизация прибыли, минимизация транзакционных издержек, получение запланированного

результата: объема товарооборота, величины прибыли, доли в реализации и т.п.). Приведена обобщающая классификация показателей (индикаторов экономической безопасности) с указанием их пороговых значений, на основе которых разработана информационная база и методическое обеспечение оценки и прогнозирования уровня экономической безопасности в специализированном блоке системы управления торговым предприятием. Предложен алгоритм оценки и прогнозирования уровня экономической безопасности, который апробирован на примере двух групп торговых предприятий (средне- и крупноформатных) и подтверждена необходимость внедрения системы управления экономической безопасностью, исходя из условий и параметров функционирования конкретного торгового предприятия, представлены иллюстративные материалы, отображающие реализацию предложенного алгоритма.

Ключевые слова: торговое предприятие, экономическая безопасность, система управления экономической безопасностью, механизм обеспечения экономической безопасности торгового предприятия, оценка уровня экономической безопасности.

ANNOTATION

Gorban I.M. The System of the Trade Enterprise Economic Security. – Manuscript.

Thesis for acquiring of Degree of Candidate of Economic Sciences in the specialty 21.04.02 – economic security of business entities. – Lviv State University of Internal Affairs. – Lviv, 2011.

The thesis is devoted to scientific and theoretical, methodological and practical aspects of managing the system of the trade enterprise (TE) economic security. In the research the approaches to management and evaluation of the economic security of TE are summarized, methodical assessment tools of integrated economic security evaluation are developed, the conceptual basis of economic security management system are formed and its place in the mechanism of interference of TE and its internal and external environment are measured. The principles of process-operational approach application to the management of enterprise economic security are formulated, systematic and comprehensiveness of this category including. The analysis of current state and trends of the trade industry enterprises in Ukraine as the economic security subjects is conducted. The scientific and theoretical aspects of the structural component of the trade enterprise economic security management system forming are researched and a conceptual model of system management on the basis of planning and control (normalized trajectory of development) and the stages of its implementation are defined. The key moment in the mechanism of TE economic security formation is measured the target settings of define TE activity and the scenarios to its achievement. A database of economic security indicators and its limits are developed and methodological provision of evaluation and forecasting the level of economic security in the system of TE management are offered, an algorithm of forecasting the integral level of economic security is proposed.

Key words: trade enterprise, economic security, economic security management system, a mechanism to guarantee economic security, economic security evaluation.

Підписано до друку 14.12.2011 р.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Зам. № 240-11
Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Львівський державний університет внутрішніх справ
79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.